

O, móðurmál – Tríbýtta raðsendingin í sjónvarpinum

Regin Eikhólm

Málfelagið

Tríbýtta raðsendingin í sjónvarpinum: “O, móðurmál” hjá Suna Merkistein (mars-apríl 2016), var sera áhugaverd og kom víðan um.

Men tá tað er sagt, so var mangt, ið menn kundi ynskt eisini var við.

Sendingin var tilætlað nationalromantisk ella nationalromantisk selektiv - vit tjóðskapa okkum við móðurmálinum sum samleika eyðkenni, uttan tó at vit nakrantið fáa at vita, hvat orðið “móðurmál” her stendur fyri? Er móðurmálið at fata sum talumálið t.v.s.: “tað mál sum ein hevur lært sum barn og er alin upp við” (MMO s. 788), og sum vit dagliga brúka at samkifta við, ella er tað mest eitt nationalistisk bringuprýði, hjá KVF og okkara “national-puristum” uttan atlit til móðurmálspassiúnina hjá vanligu føroyinginum og talumálinum annars sum samskiftismiðil generelt?

Pedagogisk frekvensorðabók

Víst varð til ein hóp av orðabókum, men mann saknaði serliga eina orðabók nevnliga: SPONSK FØROYSK SKÚLAORÐABÓK hjá Randi Meitil og Birgit Remmel, Orðabókagrunnurin, Tórshavn 2009. Hetta er ein pedagogisk frekvensorðabók (títteleikaorðabók), har tær hava kannað hvørji orð koma oftast fyri í føroyskum talumáli og uppbyggt bókina eftir tí. Bókin er helst tann einasta av sínum slagi í Føroyum. Spell at bókin ikki bleiv nevnd í sendingini, tí har finst ein týðilig ábending um frábrigdi millum skrivtál og talumál.

Hammershaimb hevði eitt val í 1846

Í sendingini sáddi Árni Dahl iva um

V. U. Hammershaimb reelt hevði nakað at velja ímillum í 1846, men tað hevði hann. Visandi til Chr. Matras í “Det færøske skriftsprog af 1846”, Scripta Islandica 2, 1951; Greinaval – málfrøðigreinir, útg. Føroya Fróðskaparfelag, Tórshavn 2000, s. 97-115, har tað stendur: “ Dette er nu N. M. Petersens sidste ord i sagen, der nu blev lagt i V. U. Hammershaimbs hånd. Den unge teologiske student fik nu af Rafn stillet den opgave: på grundlag af Jón Sigurðssons “islandificerede” tekst, N. M. Petersens bemærkninger til denne samt – selvfølgelig – Pløyers “svaboske” manuskript at finde frem til en ortografi, der kunde godkendes af den færøske sagkundskab. Det var således en bunden opgave, der blev stillet Hammershaimb, og i det store og hele blev det Jón Sigurðssons forslag der blev fulgt.”

Út frá omanfyri standandi hevði V. U. Hammershaimb so avgjørt ein valmøguleika, og hetta hevur alstóran týðning fyri at kunna skilja ta eftirfylgjandi máldebattina, tí Hammershaimb var í eini tvístøðu í 1846: Hann góðtók talumálið í “svabosku” fonetisku (málljóð) endurgeving, men metti ta íslendsku orto-grafisku (stavseting) loysnina hjá Jón Sigurðsson at vera meiri realistiska, og hevur tí valt hana – sum helst eisini var tað mest realistiska valið tá.

Nationalromantisk radikaliseriing

V. U. Hammershaimb ynskti seinni saman við dr. Jacobsen v. fl. at tillaga tað íslendsku ortografiina ella stavsetingina meira til tað føroyska talumálið (móðurmálið) - og ikki umvent. Hetta síggja vit í uppskotinum “Broyting” í Føringafelagnum 1896, men uppskotið bleiv – av nationalistiskum orsökum - forpurrað við Jóannes Patursson á odda. Eftirfylgjandi birti hetta

undir eina “nationalromantiska radikaliseriing”, ið síðani hevur fylgt tí føroyska málstriðnum sum ein marra.

Fleiri skrivandi fosturlandsvinir trektu seg og fóru í forsvarspositiún ella heilt góvust at skriva, tí teir ræddust fyri tí “nationalromantisku radikaliseriingini”. Tað tá íbirta nationalromantiska sundurlyndið er enn at spora í málspurninginum í dag, og hóast nationalromantikkurin hoyrir til eina langt síðani farna tíð, so er málspurningurin hjá fleiri framvegis meiri nationalromantiskur enn málfrøðiligur. Skerjingin av móðurmálsalfabetinum er eitt gevandi dømi um hetta. Vit ynskja at tjóðskapa okkum – uttan atlit til tær sosialu, mentanarligu og praktisku avleiðingarnar tað annars mátti fingið fyri fólkið, sum her býr.

Chr. Matras (1900-1988) og Heðin Brú (1901-1987) ósamdir um málreinsan

Í sendingini hálovar Chr. Matras, professari, Heðini Brú fyri framúr – ja næstan gudagivin prosaevnir, og alt teirra millum tykist at anda í málsligum samljóði og friðsælu, men teir drógu ikki altíð somu línu í spurninginum um málreinsan, sum tað eisini framgongur av niðanfyri standandi brævi.

Í brævi frá Heðini Brú til Chr. Matras, dagfest: Havn , 16/11-50, skrivar Heðin Brú millum annað:

“Kæri Krisjan.

Nú siti eg her og havi eina friðaliga løtu

Eg havi hugsað nógv um títt síðsta bræv til mín og havi nú tikið avgjörða støðu til hetta, tú segði um danismur. Tú mistekur teg. Nógv av tí tú rópar danismur er fullgott føroyskt, og tað er synd at gera seg inn á tað, føroyskt mál verður fátækari av tí.

Minst til, at Føroyar eru ikki avstongdar longur. Tað hægsta vit fáa Føroyingar til í máli í dag er at nýta “sitt eigna mál”. Eg vildi ynskt at tú fatar meg her. Vit fáa aldri eitt páfunnið mál inn í Føroyum. Og hví koma við einum páfunnum føroyskum? Vit hava esperanto.

Blíðar heilsur Heðin Brú.

Tað tykist sum um Heðin Brú hevur ávirkað Chr. Matras, tí hann gjørdist ongantíð málreinsari, men var alt sitt lív málsavnari við eini støðugari móðurmálspassiún í sínum poesii og týðingum. Júst tað sama sum hann hálovaði Heðini Brú fyri í hansara prosa.

Hetta er annars tann sama málkósín sum Rikard Long (1889-1977) eisini búnaðist til, men sum lítið bleiv gjørt burtúr í sendingini.

Málráðið – ikki fyri vanligu føroyingin

Fyri Málráðið slapp formaðurin - sum tann einasti - til orðanna umboðandi meirilutan í Málráðnum (8 limir), ið stendur fyri at skerja stavraðið, men sum bert 30% av føroyingum taka undir við. Har var eingin spurningur um tær praktisku fylgirnar, ið skerjingina av stavraðnum viðførir. Eitt nú at tað rekur yvir 7.000 siðbundin fólkanøvn av rókini og útiþýsir flest øllum yrkis- ella fakmálum í føroyskum, og at vit koma at standa eftir við einum national-puristiskt tøvðum fremmandagerandi máli, ið - fyri vanligu føroyingin - hvørki er fuglur ella fiskur!

Minnilutin í Málráðnum (3 limir) sum ynskir óskert móðurmálsalfabet, og sum 70% av føroyingum taka undir við, kom als ikki til orðanna. Og hetta hóast at bæði formaðurin í fráfarandi Málnevnd, Jógvan í Lon Jacobsen, professari í føroyskum máli, og

kendi málmaðurin, Jeffrei Henriksen, báðir mæla eisini til óskert móðurmálsalfabet, eins og ein samd fráfarandi Málnevnd gjørdi.

Nationalromantik framum viðkomandi móðurmál

Talsmaðurin fyri Málfelagið vísti á vandan við national-puristiskari fremmandageran av málinum, og nýggi professarin í føroyskum máli, Jógvan í Lon Jacobsen, nam við ta pragmatisk inkluderandi málkósina, sum tekur til sín uttan samstundis – puristiskt at forkoma øðrum í málinum viðkomandi orðum. Hann segði, at onki mál var farið til grundar av at taka orð til sín – heldur tvørturímóti, og vísti á enskt sum dømi. Hetta var tað sum Heðin Brú, Rikard Long stóðu fyri, og sum vit eisini síggja í nútímans útgávu hjá Hanusi Kamban.

Hetta er eisini tað sum André Niclasen (1938-2013), ynskti við Málfelagnum, at menna móðurmálið uttan etniska útreinsing av orðum og skerjing av móðurmálsalfabetinum, tí grov national-puristisk úreinsan fremmandager málið og fær móðurmálspassiúnina at hvørva, umframt at tað eisini beinir fyri nuansum og áhugaverdum málsøguligum ættarbondum í málinum.

Sendingin var frá byrjan tilgjørd nationalromantisk við aktørum, ið kundu stiga undir ta fatanina. Fáir ella ongir viðkomandi spurningar vóru um málið sum nútíðar faktuellur og kompetentur praktiskur/teoretiskur samskiftismiðil á øllum økjum – bert okkurt hissini leysakast, og tí kom hesin viðkomandi parturin at liggja á láni í sendingini, men kemur kanska við seinni?

10.04.2016

Meðan bíðað verður eftir Panamaskjølunum

Ólavur í Mittúni

Tað finnst skjøl, sum í hesum bíðitiðarbili átti at havt áhuga hjá okkara public service tíðindaleiðara, skjøl sum okkara tjóð alt at hesum degi hevur grundað sín samleika á. Hesi skjøl eru í mun til Panamaskjølini atkomulig fyri hvønn tann,

sum hevur áhuga í gravandi journalistikki. Og sum almennur public service stovnur eru vit ikki so fá, sum við spenningi vænta, at her fer at vera gjørt eitt arbeiði og tað til lítar, soleiðis at tað sum enn stendur svart á hvítt annahvørt verður sannað ella avsannað. Skjølini finnst í tveimum testamentum á 1.241

síður, og ivaleyst finnst tey inni á public service stovninum, so tað er bara at fara til verka. Tit rullaðu alt skjútsið fram fyri 140 undirskriftir! Vit, sum eru ónd, óvitandi, kærleiksleys, dømandi og halda okkum at vera so góð, vit býttu, vit sum ikki grótu gleðistár í lögtingssalinum lagnutunga dagin, vit sum ikki vóru sjónvarpaði, men

sum grótu sorgartár, og sum enn gráta, vit eru tó ein tvungin partur av gjaldinum fyri svartadýkið. Tað sær út sum um vit mega fáa eina nýggja autorisatiún fyri hesi grundskjøl: Frá Bispi? Edmundi? Laksafoss? ella Høgna? og fleiri?? Her er talan um meira, enn Panamaskjøl. Her er ikki talan um onkran kúll,

sum hevur krógvað nakrar krónur, men um eina kloyvda, fyri ikki at siga syndraða tjóð. Nú er ábyrgdin tykkara.